

بسیجیان جانباز و اشتغال^(۱)

مریم نھاوندی

طرح مسأله و ضرورت آن

یکی از مسایلی که تقریباً تمامی ممالک دنیا با آن دست به گریبان می‌باشند و مورد توجه بسیاری از دول جهان نیز هست مسأله اشتغال کلیه نیروهای فعال جامعه اعم از سالم یا معلول می‌باشد. و البته هر دولتی نیز در رابطه با این مسأله دارای قوانین و برنامه های خاصی است و اهداف مشخصی را بویژه در مورد اشتغال افراد معلول دنبال می‌نماید.

در این راستا دولتها، تأمین هزینه و ایجاد اشتغال برای معلولین را بیشتر از نقطه نظر اقتصادی مطمح نظر قرار می‌دهند. چنانچه در ماده بیست و پنج اعلامیه حقوق بشر آمده است که «هرکس برای تأمین سعادت و سلامت خود و عائله‌اش باید از یک زندگی عادلانه از حیث خوراک و لباس و مسکن و بهداشت و حوائج ضروری اجتماعی برخوردار باشد»^(۲).

انسان جوامع کنونی در دوران بیکاری، بیماری، عجز و بیچارگی، پیری و فقدان سایر وسائل زندگی باید مورد حمایت دولت قرار گیرد و همچنین مادران بی‌فرزند و فرزندان بی‌مادر تحت سرپرستی و حمایت قرار داده شوند. این وظیفه در دولت

۱ - مقاله حاضر اقتباس گزارش تحقیقی - کاربردی «دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی» (واحد طرحها و تحقیقات) سال ۶۸ - ۶۵ با عنوان «بررسی وضعیت اشتغال جانبازان جنگ تحمیلی و انقلاب اسلامی شهر تهران» است که با بودجه آن دفتر و با مسئولیت نگارنده به انجام رسیده است.

۲ - قطر، سیر «اسلام و صلح جهانی» مترجمین هادی خسروشاهی، زین‌العابدین قربانی، شرکت سهامی افشار، ۴۲، ص ۱۲.

اسلامی تحت عنوان «ضمان اجتماعی»^(۱) ابعاد وسیعتری بخود می‌گیرد و قانون ضمان اجتماعی در اسلام، دستگیری از افراد عاجز و ناتوانی که قادر به کار نیستند را لازم دانسته و از فقر و محرومیت جلوگیری نموده است.

تاکنون جنگهای بسیاری در جهان رخ داده، دو جنگ جهانی و جنگ‌ها و منازعات پراکنده در نقاط مختلف جهان عواقبی بی‌ار آورده است که کمترین اثر آن بجای گذاشتن هزاران کشته و معلول برای طرفهای درگیر بوده است که قاعدتاً می‌بایست مورد توجه و رسیدگی دولتهایشان قرار می‌گرفته‌اند.

طبق آمار سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۵۷، ۱۰٪ جمعیت جهان را معلولین تشکیل می‌داده‌اند و این امر در حال حاضر نیز صادق است.^(۲) با توجه به این تعداد معلول، اهمیت توانبخشی در جهات مختلف روشن می‌گردد.

تاکنون در سطح جهانی اقدامات مؤثری در این زمینه به عمل آمده است که همواره نیز رو به توسعه و پیشرفت بوده، بطوریکه امروزه تکنولوژی پیشرفته، مدرنترین و مناسبترین وسایل و ابزار کار را برای استقلال و خودکفایی معلولین تدارک دیده‌اند و تسهیلات بیشماری در محل سکونت، معابر و اماکن گوناگون برای آنها تهیه و فراهم نموده‌اند. در این میان آنچه بیشتر باید مورد توجه و دقت قرار گیرد، مسأله اشتغال معلولین است. زیرا اشتغال این افراد، به علت سرگرم شدن و احساس مفید بودن سبب بهبود وضعیت روحی و کاهش نگرانی و رنج معلولیت آنان می‌گردد و قطعاً مهمترین اقدام در زمینه حل مسایل این افراد است.

آنچه در رابطه با جانبازان جنگ تحمیلی ایران و عراق در خور توجه است این است که جامعه ایران پس از انقلاب دارای شرایط و وضعیتی است که از جهات گوناگون و بویژه از لحاظ نوع ارزش‌های حاکم بر آن با وضعیت سایر جوامع متفاوت است.

در راستای اهداف مذکور و ایجاد تسهیلات لازم در زمینه اشتغال عزیزانی که در جنگ مجروح یا معلول شده‌اند (جانبازان) مجلس شورای اسلامی قانونی بتصویب

۱ - قطر، سیر «اسلام و صلح جهانی» مترجمین هادی خسروشاهی، زین‌العابدین قربانی، شرکت سهامی افشار، ۴۲ ص ۱۳.

۲ - گزارش دبیر کل سازمان بین‌المللی کار، «توانبخشی حرفه‌ای معلولین» ترجمه محمد جواد محمدی توفیق، دانشگاه اصفهان.

رسانده که بر طبق آن ادارات و دستگاههای دولتی موظفند حداقل ۱۰٪ از پرسنل مورد نیاز خود را از بین جانبازان، خانواده‌های شهدا، مفقودین، آزادگان انتخاب کنند (۱). تصویب این ماده قانونی هر چند از اقدامات اولیه لازم در زمینه اشتغال جانبازان می‌باشد، ولی با توجه به فرمایشات حضرت امام رضوان الله علیه که بارها فرمودند «جانبازان رهبران این نهضتند» (۲) و نیز «زبان و بیان انسان عاجز از ترسیم مقام بلند پایه این عزیزان است که برای اعتلای کلمه حق و دفاع از اسلام و کشور اسلامی جانبازی نموده‌اند»، کافی نمی‌باشد.

با توجه به این نکات و با اذعان بر تفاوت شرایط و موقعیت اجتماعی و وضعیت روحی، روانی جانبازان با معلولیت عادی، لزوم بررسی خاص و همه جانبه اشتغال این عزیزان و استفاده از تجارب چندین ساله جهانی در زمینه مسایل معلولان به منظور انجام اقدامات مؤثر در این مورد و نیز رفع موانع و مشکلات توانبخشی حرفه‌ای و بکارگیری توانایی و استعداد‌های مختلف جانبازان آشکار می‌گردد.

بنابر این مصالح جامعه و انقلاب ایجاب می‌کند در شرایط کنونی که این عزیزان در شرایط روحی نسبتاً مساعد و مثبتی به سر می‌برند، بطور جدی به مسایل و نیازهای آنان و در رأس همه آنها مسأله اساسی «اشتغال» و بکارگیری آنها در بخش‌های مختلف پرداخته شود و با بررسی امکانات موجود و ارزیابی نیازهای آتی در این زمینه، جهت برنامه ریزی‌های کوتاه مدت و دراز مدت برای باز توانی و استفاده از حداکثر توان آنها بعنوان بخشی از نیروهای مولد و سازنده جامعه به موقع اقدام گردد. لذا با توجه به آنچه گذشت، لزوم مطالعه‌ای علمی پیرامون مشکلات اشتغال این دسته از اعضای جامعه ضروری به نظر می‌رسید که تحقیق حاضر در دستیابی به این منظور انجام پذیرفت.

هدف تحقیق

با توجه به اینکه تحقیق جامعی در خصوص ابعاد مختلف وضعیت اشتغال

۱ - مصوبه قانون کار، نشریه داخلی وزارت کار و امور اجتماعی، سال ۶۵.

۲ - فرمایشات حضرت امام در مورد جانبازان به نقل از کتاب آشنایی با بنیاد شهید انقلاب اسلامی، بهمن ماه ۶۴ «دوره دوم».

جانبازان (معلولین) در معنای اعم آن در ایران صورت پذیرفته است ، لذا هدف این تحقیق محدود به ارائه تصویری نسبتاً جامع از جوانب مسأله اشتغال جانبازان جنگ تحمیلی و انقلاب اسلامی تا پایان سال ۶۶ بوده تا در آینده و در زمان صلح ، زمینه مناسبی باشد برای افرادی که مایلند برای جانبازان به برنامه ریزی دست زنند و مشاغل متناسب با وضعیت جسمی و روانی این افراد را به آنها محول نمایند .

اهداف جزئی تحقیق ، بررسی مسایل و مشکلات جانبازان شاغل اعم از مشکلات فردی اجتماعی ، روانی ، اقتصادی و ... همراه با شناخت کیفیت اشتغال آنان مانند آگاهی از مسایل و مشکلات شغلی ، انتقادات و انتظارات و پیشنهادات و تجارب آنان در زمینه و حرفه مورد نظر مدنظر بوده است .

از سوی دیگر ، شناخت زمینه های فردی ، اجتماعی اشتغال برای جانبازان غیر شاغل لازم می نمود تا محققین را به ارائه پیشنهادات ممکن و مناسب و استفاده از تجربیات جهانی رهنمون نماید .

جامعه آماری تحقیق : عبارت از جانبازان ^(۱) انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی می باشد که در آسایشگاهها ، منازل یا بیمارستانهای شهر تهران اقامت داشته اند ، و بر اساس اهداف فوق فرضیات مورد تحقیق بصورت ذیل مرتب گشته اند :

- ۱- وضعیت اقتصادی ^(۲) جانباز بر اشتغال وی مؤثر است .
- ۲- خصوصیات جسمی «میزان از کار افتادگی» ^(۳) جانباز بر اشتغال وی مؤثر است .

۱- واحد آماری عبارتست از هر جانبازی که دچار نقص عضو شده و از نظر بنیاد ، صلاحیت دریافت مستمری را داشته باشد .

۲- وضعیت اقتصادی : منظور از این واژه در این بررسی ، میزان برخورداری فرد و افراد تحت تکفل وی از لحاظ تأمین مالی (مادی) است که با احتساب مجموع درآمدهای مالی خود جانباز : مستمری + درآمد همسر + کمکهای اقوام و والدین + درآمد از سایر منابع مالی و کسر مجموع هزینه های خانوار (هزینه ماهانه) و سپس امتیازبندی و شاخص امتیازات حاصله تعیین می گردد که در سه دسته «بالا» ، «متوسط» ، «پایین» طبقه بندی شده اند .

۳- از کار افتادگی تغییر وضعیت جسمی ، حرکتی فرد در اثر صدمات مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از جنگ است که بنحوی کار و فعالیت فرد را از حالت طبیعی دور می سازد و این به لحاظ سبب ایجاد مشکلاتی برای وی می گردد .

۳- ویژگیهای فردی «سن، میزان تحصیلات، وضع تأهل و...» جانباز بر اشتغال وی مؤثر است.

۴- منشأ اجتماعی^(۱) جانباز بر اشتغال وی مؤثر است.

۵- عبارت حرفه‌ای جانباز بر وضعیت اشتغال وی مؤثر است.

روش تحقیق

پس از مطالعات اولیه برای تعیین حجم نمونه مناسب برای این تحقیق از میان جانبازان شهر تهران، مشکلاتی وجود داشت که بزرگترین آنها انجام بررسی در زمان جنگ و فاش نشدن آمار واقعی جانبازان بود. نهایتاً با همکاری بنیاد شهید «مسئولین آمار» و مخفی نماندن آمار تا پایان جنگ توسط گروه تحقیق، نمونه مورد نظر به کمک جدول تصادفی در ۳۵۰ شماره تعیین شد.

روش تکمیل پرسشنامه از طریق مصاحبه برگزیده شد و دو نوع پرسشنامه «شاغلین و غیر شاغلین» تدوین گردید. در جریان مراجعه به افراد نمونه جهت تکمیل پرسشنامه پرسشگران با مشکل نقل مکان بعضی از نمونه‌ها به شهرستانها و یا تغییر محل سکونتشان در تهران مواجه شدند که متأسفانه با وجود تلاش‌های فراوان برای یافتن نمونه‌های مورد نظر پرسشگران موفق به ملاقات و مصاحبه با تعدادی از آنها نگردیدند و گروه تحقیق ناچار گشت با روش سابق نمونه‌های جدیدی را انتخاب نماید و نهایتاً ۲۰۸ پرسشنامه کامل پذیرفته شد که ۱۰۸ پرسشنامه متعلق به جانبازان شاغل و بقیه مربوط به جانبازان غیر شاغل بودند که برای استخراج مناسب تشخیص داده شدند.

۱- منشأ اجتماعی فرد سه شاخص «سواد»، «شغل»، «درآمد» پدر آنان در نظر گرفته شده و بر این اساس جانبازان در سه دسته عمده به ترتیب زیر طبقه‌بندی شدند:

الف) جانبازان مربوط به قشر اجتماعی بالا: افرادی که پدرشان دارای «درآمد زیاد»، «تحصیلات بالا»، و شغل رده بالا باشد.

ب) جانبازان مربوط به قشر اجتماعی متوسط: افرادی که پدرشان دارای بعضی از امکانات فوق‌الذکر باشد.

ج) جانبازان مربوط به قشر اجتماعی پایین: افرادی که پدرشان دارای «درآمد کم»، «تحصیلات پایین» «شغل ساده» باشد. شاخص و امتیازبندی آنها و طبقه‌بندی بر اساس عوامل نامبرده انجام گیرد.

اطلاعات حاصل از طریق کامپیوتر PC و با استفاده از برنامه آماری SPSS استخراج و از روش های آماری X^2 و شاخص λ^2 (۱) «لاندا» استفاده شد که با اولین روش معنی داری ارتباط متغیرهای مورد بررسی تست گردید و از طریق دومین روش درجه (میزان) ارتباط آنها محاسبه شد.

یافته های تحقیق

۱- ویژگیهای فردی

جدول شماره (۱) توزیع فراوانی جانبازان نمونه بر حسب گروههای سنی

غیر شاغلین		شاغلین		گروه سنی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۶	۶	۲/۸	۳	۱۵-۱۹ سال
۵۸	۵۸	۵۵/۵	۶۰	۲۰-۲۵ سال
۱۷	۱۷	۲۲/۲	۲۴	۲۶-۳۰ سال
۱۰	۱۰	۱۰/۲	۱۱	۳۱-۳۵ سال
۲	۲	۲/۸	۳	۳۶-۴۰ سال
۷	۷	۶/۵	۷	۴۰ به بالا
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۸	جمع

۱ - λ^2 از شاخص های آماری است که برای محاسبه میزان همبستگی در متغیرهای رتبه ای بکار میرود و تعداد آن بین صفر و یک (۰-۱) به شرح زیر است.

$$\text{همبستگی خیلی خوب} = ۰/۷ - ۱ =$$

$$\text{همبستگی خوب} = ۰/۵ - ۰/۷ =$$

$$\text{همبستگی معتدل} = ۰/۳ - ۰/۵ =$$

$$\text{همبستگی ضعیف} = ۰ - ۰/۳ =$$

سن اکثریت قاطع جانبازان ساکن در شهر تهران در دو گروه شاغلین و غیر شاغلین در گروه سنی ۳۵ - ۲۰ ساله هستند که قابل توجه ترین گروه از نظر سن کار می باشند .

جدول شماره (۲) توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب وضعیت سواد

غیر شاغلین		شاغلین		وضعیت سواد
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۷	۷	۱/۸	۲	بی سواد
۵	۵	۸/۳	۹	سواد خواندن و نوشتن
۱۳	۱۳	۱۰/۲	۱۱	ششم ابتدائی
۵۰	۵۰	۴۵/۴	۴۹	تا دیپلم
۱۲	۱۲	۲۸/۷	۳۱	دیپلم متوسط
۱۰	۱۰	۱/۹	۲	تا لیسانس
۳	۳	۳/۷	۴	مدرک لیسانس و بالاتر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۸	جمع

نتایج جدول شماره ۲ نشان می دهد که حدود $\frac{۱}{۵}$ افراد ، دارای تحصیلات پایین هستند ، تنها بیش از ۵٪ افراد نمونه «جانبازان شاغل» تحصیلات بالاتر از دیپلم دارند در صورتی که این رقم برای جانبازان غیر شاغل ۱۳٪ درصد می باشد که تقریباً $\frac{۱}{۷}$ افراد این دسته در رده تحصیلات بالاتر از دیپلم هستند .

جدول شماره (۳) توزیع فراوانی جانبازان نمونه بر حسب وضعیت تأهل

غیر شاغلین		شاغلین		وضعیت تأهل
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۰	۵۰	۳۱/۵	۳۴	مجرد
۴۴	۴۴	۶۸/۵	۷۴	متاهل
۶	۶	—	—	بدون همسر (فوت و طلاق)
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۸	جمع

جدول فوق نشان دهنده تأهل اکثریت افراد مورد بررسی در شاغلین است که با توجه به جدول شماره ۴ طول مدت مجروحیت مشخص می شود که اکثریت این افراد قبل از مجروحیتشان متاهل بوده اند. در صورتی که در گروه غیر شاغلین بیشترین فراوانی متعلق به مجردین می باشد که این نکته با توجه به جدول گروههای سنی (جدول شماره ۱) در خور تأمل است.

۲- ویژگیهای جسمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

جدول شماره (۴) توزیع جانبازان بر حسب وضعیت طول مدت مجروحیت

غیر شاغلین		شاغلین		مدت مجروحیت
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴	۴	۰/۹	۱	کمتر از یکسال
۱۲	۱۲	۶/۵	۷	۱-۲ سال
۱۷	۱۷	۷/۴	۸	۲-۳ سال
۲۳	۲۳	۲۳/۱	۲۵	۳-۴ سال
۴۴	۴۴	۶۲	۶۷	۴ سال به بالا
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۸	جمع

چنانکه ملاحظه می شود، در گروه شاغلین بیش از ۸۵٪ آنها افرادی هستند که سه سال و بیشتر از زمان مجروحیت آنها گذشته است. در گروه غیر شاغلین ۶۷٪ افراد غیر شاغل سه سال یا بیشتر از زمان مجروحیت آنها می گذرد.

در مقایسه مشخص می گردد که بیشترین تعداد جانبازان نمونه در ردیف ۵ متمرکزند، ولی در گروه شاغلین این تعداد ۱۸٪ بیشتر از غیر شاغلین در همین ردیف است، بنظر می رسد زمان و طول مجروحیت عامل قابل توجهی بوده است که در اشتغال آنان محسوب می شود.

جدول شماره (۵) توزیع جانبازان بر حسب وضعیت نوع معلولیت اول (۱)

غیر شاغلین		شاغلین		نوع معلولیت	ردیف
درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۲۷	۲۷	۳۴/۳	۳۷	قطع یکپا	۱
۲۱	۲۱	۳۳/۳	۳۶	نابینائی یک چشم	۲
۱۷	۱۷	۷/۴	۸	قطع نخاع یا فلج	۳
۱۱	۱۱	۲/۸	۳	نابینای دو چشم	۴
۵	۵	۵/۶	۶	آسیب به سر و صورت	۵
۲	۲	۳/۷	۴	آسیب به پاها	۶
۲	۲	۳/۷	۴	آسیب به دستها	۷
۱	۱	۲/۸	۳	قطع دست راست	۸
—	—	۱/۹	۲	قطع دوپا	۹
۲	۲	۰/۹	۱	شکستگی دست چپ	۱۰
۲	۲	۰/۹	۱	قطع دست چپ	۱۱
—	—	۰/۹	۱	قطع دو دست	۱۲
—	—	۰/۹	۱	ناشنوایی دو گوش	۱۳
۹	۹	۰/۹	۱	سایر معلولیت	۱۴
۹۹	۹۹	۱۰۰	۱۰۸	جمع	

۱- مهمترین مجروحیت با معلولیت به بیان فرد مصاحبه شونده . لازم به ذکر است که تحقیق ، تا معلولیت نوع سوم را شناسایی کرده است .

جدول شماره (۶) توزیع فراوانی جانبازان بر حسب ارگان اعزام کننده به جبهه

غیر شاغلین		شاغلین		ارگان اعزامی	ردیف
درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۳۲	۳۲	۴۳/۵	۴۷	بسیج	۱
۴۶	۴۶	۲۸/۷	۳۱	ارتش	۲
۱۴	۱۴	۲۱/۳	۲۳	سپاه	۳
۴	۴	۱/۹	۲	جهاد سازندگی	۴
۴	۴	۴/۶	۵	هیچکدام	۵
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۸	جمع	

همانطور که در جدول شماره ۶ مشهود است، اکثریت افرادی که بعنوان «جانباز» مورد بررسی قرار گرفتند از ناحیه ارگان «بسیج» به جبهه های جنگ اعزام شده اند. و واژه «هیچکدام» به این معناست که معلولیت این افراد در اثر «اعزام» به جبهه نبوده، بلکه در اثر حوادث دیگر (کار با مواد منفجره، حمله هوایی در شهر و غیره) مجروح شده اند.

غیر از جداول مذکور، اطلاعاتی در زمینه های وضعیت خانوادگی، درآمد، مستمریهای دریافتی، وضعیت رفاهی و میزان معلولیت، چگونگی تواناییها در استفاده یا عدم استفاده از کمک دیگران و چگونگی ارائه این گونه کمکها، وضعیت درمان و معالجه، چگونگی رضایت از کار یا عدم رضایت از کار و عوامل اساسی مربوط به اشتغال بکار، نیازهای شغلی، چگونگی گذراندن اوقات فراغت، میزان توانایی انجام کار روزانه و دوره های آموزشی که جانباز در آن شرکت داشته است بر حسب نوع آموزش و میزان مهارتهای حرفه ای در مشاغل مختلف بطور مقایسه ای و به تفکیک جانبازان شاغل و غیرشاغل، اخذ و مورد تجزیه و تحلیل و بررسی قرار گرفت.

۳- مسائل اشتغال جانبازان شاغل و نظرات آنان در این زمینه

غیر از مسایلی که بطور مشترک (مربوط به گروه شاغلین و غیرشاغلین) پرسش گردید، مسایل شغلی خاصی که جانبازان شاغل با آن روبرو بودند هم مورد بررسی و دقت نظر قرار گرفت که مهمترین آنها بترتیب زیر می باشند:

بیش از نیمی از شاغلین برای تردد به محل کار خود از وسائل نقلیه عمومی استفاده می کنند و این در حالی است که حدود ۸۲٪ آنها روزانه از نیم ساعت تا دو ساعت وقت صرف رفت و برگشت به محل کار خود می کنند و حدود ۶۰٪ آنان خود شخصاً بدنبال کار رفته اند و بعد از بهبودی تغییر شغل نداده اند. حدود ۸۰٪ آنها از کار فعلی خویش رضایت نسبی دارند و ۶۵٪ آنها قادرند بطور مداوم (بدون استراحت در فواصل کار) کار کنند و بقیه نیاز به استراحت های کوتاه مدت نیم تا یکساعت در ضمن کار دارند. حدود ۲۰٪ جانبازان شاغل بعد از بهبودی، تغییر شغل داده اند که ۶۰٪ آنها و بقیه بیش از یکبار تغییر شغل داده اند به نظر این دسته عمده ترین مشکل آنها در رابطه با وضع شغلی شان، عدم تناسب مشاغل، وضعیت جسمی آنان با توجه به مشکل ایاب و ذهاب یا کمبود امکانات فیزیکی در محیط کار می باشد.

۴- آشنایی با زمینه های فردی - اجتماعی اشتغال جانبازان غیر شاغل

حدود ۵۰٪ جانبازان غیر شاغل قبل از مجروحیت، شاغل بوده اند و اکثر آنان به مشاغل فنی، صنعتی اشتغال داشته اند و بیش از ۴/۵ آنان (۸۳/۳٪) قبلاً شاغل بوده اند و به علت معلولیت نتوانسته اند شغل قبلی خود را ادامه دهند. حدود ۴۰٪ افراد شخصاً بدنبال کار رفته اند و اکثریت این عده لااقل ۶ ماه تا ۳ سال در پی شغل مناسب بوده اند.

به بیش از ۷۰٪ جانبازان غیر شاغل تا زمان پرسشگری هیچ شغلی پیشنهاد نشده است و بقیه ۳۰٪ افرادی که پیشنهاد شغل دریافت نموده اند، مشاغل پیشنهادی را با وضعیت جسمی یا علاقه خود متناسب ندانسته اند و این در حالی است که بیش از ۲/۳ جانبازان غیر شاغل اظهار تمایل به کار کرده اند (بخصوص مشاغل فنی و صنعتی)

و ۶۰٪ افراد اولین نیاز را برای اشتغال خود تأمین وسایل و ابزار کار دانسته‌اند و اکثریت آنان بیش از ۸۵٪ توان امکانات لازم در محیط کار را مانع اشتغال خود ذکر کرده‌اند. از نظریاتی که نسبت به اشتغال خود بطور مبسوط اظهار داشته‌اند، تأکید بر این مسأله بود که حدود نیمی از آنها پیدا نشدن کار مناسب با وضعیت جسمی را در درجه اول عدم اشتغال خود ذکر کرده‌اند.

در درجه دوم مشکل عدم اشتغال را ترتیب اثر ندادن ادارات به معرفی‌نامه‌ها و درخواست‌های شغلی جانبازان، فقدان برنامه ریزی برای استفاده مؤثر از نیرو و توان جانبازان دانسته‌اند.

جداول دو بعدی

در تحلیل آماری این تحقیق از جداول دو بعدی و آزمون های اسکویپر (X^2) برای سنجش ارتباط میان متغیرهای فرضیات استفاده شده است. در این دسته جداول، ارتباط متغیرهای فرضیات با آزمونهای آماری مورد سنجش قرار گرفته است.

۱- ویژگیهای فردی

در این بررسی فرض بر این بود که ارتباط ویژگیهای فردی (اعم از متغیرهای «سن»، «میزان تحصیلات»، «وضعیت تأهل»، «تعداد افراد تحت تکفل»، «مدت مجروحیت» و «ادامه درمان» بر اشتغال یا عدم اشتغال جانبازان مؤثر است. نتایج بدست آمده در این رابطه نشان می دهد که «وضعیت تأهل»، «میزان سواد»، «مدت مجروحیت» و «ادامه درمان» بر اشتغال جانبازان مؤثر بوده است. بطوریکه در میان متأهلین درصد افراد شاغل و در میان مجروحین درصد افراد غیر شاغل با اختلاف قابل ملاحظه ای زیادتر است و محاسبات آماری ارتباط بین این دو متغیر را تأیید می کند.

بین دو متغیر «سطح سواد» جانباز و «وضعیت اشتغال» وی ارتباط وجود دارد، بدین معنی که در سطح سواد «پایین» درصد غیر شاغلین بیشتر از شاغلین است. وقتی سطح سواد به بالاتر می رسد، احتمالاً شاغل شدن فرد به میزان قابل توجهی بیشتر می شود، ولی درمورد جانبازان دارای تحصیلات (بالاتر از دیپلم) امکان اشتغال نسبت به جانبازان دارای سواد «پایین» کاهش شدیدتری می یابد.

لازم به ذکر است که در تحلیل جدول، درصدها نسبت به جمعیت هر دسته تحصیلی «پایین، متوسط، بالا» است نه نسبت به کل.

جدول شماره (۷) رابطه تحصیلات جانباز با وضعیت اشتغال

میزان تحصیلات		پائین		متوسط		بالا		جمع	
وضعیت اشتغال	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
شاغل	۲۲	۴۶/۸	۸۰	۵۶/۳	۶	۳۱/۶	۱۰۸	۵۱/۹	
غیر شاغل	۲۵	۵۳/۲	۶۲	۴۳/۷	۱۳	۶۸/۴	۱۰۰	۴۸/۱	
جمع	۴۷	۱۰۰	۱۴۲	۱۰۰	۱۹	۱۰۰	۲۰۸	۱۰۰	

در مجموع به نظر می‌رسد که یکی از دلایل امر این باشد که از سوئی کارایی برای کم سوادان، که نوعاً نیز فاقد مهارت و کارایی لازم جهت مشاغل گوناگون می‌باشند، مشکل است و از سوی دیگر مشاغل متناسب با سواد و تخصص و نیرو با انتظارات جانبازانی که در رده‌های نسبتاً بالای تحصیلی قرار دارند، چندان زیاد نیست و نسبتاً کمیاب است.

در مورد ارتباط بین «مدت مجروحیت»، «وضعیت اشتغال» نتایج حاصله نشان داده است که با افزایش مدت مجروحیت بر تعداد شاغلین نیز افزوده شده است، همچنین اکثر جانبازان شاغل افرادی هستند که مرحله درمانی را پشت سر گذاشته‌اند. در صورتیکه اکثر غیر شاغلین را جانبازانی تشکیل می‌دهند که هنوز تحت معالجه و درمان هستند. میان دو متغیر «سن»، «بارتکفل» و «وضعیت اشتغال» ارتباط مشخصی دیده شده است.

جدول شماره (۸) رابطه وضعیت تأهل با وضعیت اشتغال

وضعیت تأهل		مجرد		متأهل		متارکه یا فوت		جمع	
وضعیت اشتغال	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
شاغل	۳۳	۳۹/۸	۷۴	۶۲/۷	۱	۱۴/۳	۱۰۸	۵۱/۹	
غیر شاغل	۵۰	۶۰/۲	۴۴	۳۷/۳	۶	۸۵/۷	۱۰۰	۴۸/۱	
جمع	۸۳	۱۰۰	۱۱۸	۱۰۰	۷	۱۰۰	۲۰۸	۱۰۰	

در میان شاغلین ، بالاترین درصد ، مربوط به متأهلین است و در میان غیر شاغلین متعلق به مجردین می باشد . با دقت و توجه در جدول بنظر می رسد ، وضعیت تأهل جانباز بر اشتغال وی مؤثر است . (جدول بالا)

صحت این مسأله که آزمون کای اسکویر بعمل آمده با درجه اطمینان بالائی مورد تأیید قرار گرفته است . در اینصورت بین دو متغیر ارتباط معنی داری وجود دارد . همچنین λ محاسبه شده برابر با $۰/۲۲$ که میانگین وابستگی ضعیفی بین دو متغیر است . در آزمون معنی داری که ارتباط با تکفل و وضعیت اشتغال را سنجیده است ، بار تکفل تاثیر چندانی در وضعیت اشتغال جانبازان ندارد . λ محاسبه شده نیز برابر با صفر است که نشان می دهد بین دو متغیر وابستگی وجود ندارد .

جدول شماره (۹) رابطه بار تکفل با وضعیت اشتغال

تعداد افراد تحت تکفل		۲ نفر یا کمتر		۲ - ۴ نفر		۵ نفر و بیشتر		جمع	
وضعیت اشتغال	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
شاغل	۵۲	۵۰/۵	۳۳	۵۵	۲۳	۵۱/۱	۱۰۸	۵۱/۹	
غیر شاغل	۵۱	۴۹/۵	۲۷	۴۵	۲۲	۴۸/۹	۱۰۰	۴۸/۱	
جمع	۱۰۳	۱۰۰	۶۰	۱۰۰	۴۵	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	

بالاترین درصد (۶۱/۶) شاغلین را افرادی تشکیل می دهند که معالجه و درمان آنها خاتمه یافته است. در حالیکه در گروه غیر شاغلین بالاترین درصد مربوط به افرادی است که هنوز تحت درمان و معالجه هستند.

آزمون کای اسکویر بعمل آمده، صحت این افراد را به ما نشان می دهد. بنابراین ارتباط دو متغیر با این درجه اطمینان ۹۹٪ نزدیک به یقین تأیید می شود. محاسبه شده برای جدول ۱۳٪ است که نشان می دهد دو متغیر وابستگی ضعیفی با هم دارند.

۲- وضعیت جسمی

این تحقیق ارتباط «وضعیت جسمی» (میزان از کارافتادگی) جانبازان با «وضعیت اشتغال» آنان را مورد بررسی قرار داده که بوسیله شاخص های «میزان» ساعات توانایی انجام کار بطور روزانه، میزان وابستگی به دیگران در انجام امور روزمره و «میزان و نوع معلولیت» آنان مورد سنجش قرار گرفته است.

مهمترین این شاخص ها در این است و بقیه جنبه مکمل داشته اند. از سوی دیگر بین «میزان توانایی انجام کار» و «اشتغال»، ارتباط مثبت دیده شده است. بطوری که با افزایش میزان توانایی انجام کار از ۳ ساعت به ۷ ساعت در روز، درصد جانبازان شاغل سیر صعودی و درصد غیر شاغلین، سیر نزولی شدیدی پیدا می کند و این ارتباط به احتمال بسیار بالا (۹۹٪) معنی دار بوده است.

نتایج حاصله نشان می دهد که اولاً «میزان معلولیت» جانباز بر «اشتغال» وی مؤثر است. بدین معنی که در معلولیت های شدید و بسیار شدید، درصد جانبازان غیرشاغل، تقریباً دو برابر شاغلین است. در حالیکه در آسیب های متوسط و ضعیف درصد افراد شاغل بیش از شاغلین است و ارتباط دو متغیر نیز از لحاظ آماری معنی دار بوده است و ثانیاً تأثیر «میزان معلولیت» به «اشتغال جانبازان» بیش از «نوع معلولیت» آنان است و ارتباط دومی، با وضعیت اشتغال چندان مشخص نیست.

میزان وابستگی فرد به دیگران در کارهای روزمره (غذا خوردن، لباس پوشیدن، استحمام، دستشویی رفتن، رفت و آمدن) نیز با اشتغال وی رابطه مثبت داشته است، بدین نحو که در میان افراد همیشه نیازمند کمک در امر لباس پوشیدن ۹۴٪ غیر شاغل اند و این نسبت در مسأله غذا خوردن، به ترتیب ۶۶/۶ درصد برابر ۳۳/۳ در دستشویی رفتن ۱۰۰ در برابر صفر است و در استحمام ۷۱ در برابر ۲۹ و در رفت و آمد ۷۹ در برابر ۲۱ درصد می باشد. در حالیکه جانبازانی که هیچ وقت نیازی به کمک دیگران در امور مزبور ندارند؛ در مسأله لباس پوشیدن ۵۷/۵٪ شاغل و ۴۲/۴٪ غیر شاغلین و این نسبت در غذا خوردن ترتیب ۵۴/۷٪ در برابر ۴۵/۳٪ در دستشویی رفتن ۵۸ در برابر ۴۲، در استحمام ۵۹ در برابر ۴۱ و در رفت و آمد ۶۰ در برابر ۴۰٪ می باشد (۱).

بدین ترتیب بوضوح دیده می شود که در میان جانبازانی که «همیشه» در انجام امور روزمره نیاز به کمک دیگران دارند. در مقابل جانبازانی که در انجام امور مزبور «هیچوقت» نیاز به کمک دیگران ندارند، در کلیه موارد اکثریت با «شاغلین» است. بدین ترتیب جانبازان شاغل بسیار کمتر از غیرشاغلین در امر «رفت و آمد» و «رفتن به دستشویی» به دیگران وابسته اند، بنابر این وابستگی جانباز در این موارد مسلماً بر اشتغال وی مؤثر است و تا وقتی که این دو مسأله به نحو مطلوبی حل نشود و جانباز در رفت و آمد و امکان استفاده از دستشویی استقلال نسبی پیدا نکند، «اشتغال» وی با اشکال مواجه خواهد بود.

۱ - به توضیحات جدول ضمیمه مراجعه شود (جمع بیش از ۱۰۰٪ به خاطر جمع یک یا دو مورد از امورات روزمره که شاخص وابستگی فرد به دیگران است می باشد).

جدول شماره (۹) رابطه نیاز به کمک دیگران (در دستشویی) با وضعیت اشتغال

کمک در امر دستشویی		همیشه		گاهی		بندرت		هیچ		جمع	
وضعیت اشتغال	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	جمع
شاغل	۰	۰	۲	۲۸/۵	۰	۰	۱۰۵	۵۸	۱۰۷	۵۲/۴	
غیر شاغل	۱۳	۱۰۰	۵	۷۱/۵	۳	۱۰۰	۷۶	۴۲	۹۷	۴۷/۵	
جمع	۱۳	۱۰۰	۷	۱۰۰	۳	۱۰۰	۱۸۱	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	

جدول شماره (۱۰) رابطه نیاز به کمک دیگران (در رفت و آمد) با وضعیت اشتغال

کمک در رفت و آمد		همیشه		گاهی		بندرت		هیچ		جمع	
وضعیت اشتغال	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	جمع
شاغل	۶	۲۱	۴	۳۶	۲	۳۳	۹۵	۶۰	۱۰۷	۵۲	
غیر شاغل	۲۲	۷۹	۷	۶۴	۴	۹۷	۶۴	۴۰	۹۷	۴۸	
جمع	۲۸	۱۰۰	۱۱	۱۰۰	۶	۱۰۰	۱۵۹	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	

۳- وضعیت اقتصادی جانبازان

متغیر وضعیت اقتصادی بوسیله معرفهای «میزان مستمری ماهانه»، «درآمد ماهانه همسر»، «کمکهای اقوام و والدین»، «درآمد» از سایر منابع مالی و نیز هزینه ها و بدهی های فرد بعد از محاسبات لازم و شاخص بندی اندازه گیری شد و در نهایت نمونه مورد بررسی از لحاظ رفاه مالی به دو طبقه «متوسط» و «پایین» تقسیم شده و سپس «وضعیت

اقتصادی» جانبازان با «وضعیت اشتغال» آنان در رابطه گذاشته شد. نتایج حاصل نشان داد که بر خلاف فرض مذکور، میان دو متغیر، ارتباط معکوس وجود دارد، یعنی رفاه اقتصادی در شاغل شدن فرد مؤثر است. محاسبات نشان می دهد که در میان جانبازان دارای وضعیت اقتصادی پایین، درصد غیر شاغلین $1/6$ برابر شاغلین است. در حالی که در طبقه متوسط عکس این حالت دیده می شود. یعنی تعداد شاغلین تقریباً ۳ برابر غیر شاغلین است، پس تأمین مالی، مانع اشتغال (شاغل شدن) فرد نیست و جانبازان بر فرض برخورداری از رفاه نسبی (اقتصادی) نیز مایل به داشتن شغل هستند.

۴- مهارت‌های حرفه‌ای

محاسبات آماری نشان می دهد که به موازات افزایش میزان مهارت حرفه ای از متوسط به بالا، درصد جانبازان شاغل بطور چشمگیری افزایش می یابد ولی نوع مهارت حرفه ای بر اشتغال جانبازان مورد بررسی، تأثیر مشخصی نداشته است.

۵- منشأ اجتماعی

در کلیه موارد جداول تقاطعی مربوطه و نتایج حاصل از آن از لحاظ آماری فاقد اعتبار بود، و معنی داری ارتباطات مذکور رد می شود. یعنی بین «منشأ اجتماعی» جانباز (اگر جانباز از قشر اجتماعی بالاتر باشد) امکان پذیرش مشاغل پیشنهادی بویژه مشاغل کم اهمیت تر اجتماعی^(۱) از سوی او وجود ندارد و با وضعیت اشتغال وی ارتباطی نیست.

۱- «مشاغل کم اهمیت تر اجتماعی» یعنی اینکه، جانبازانی که دارای تحصیلات بالا و از نظر اقتصادی در حد متوسط و از نظر شغل قبل از مجروحیت در حد متوسط بوده اند، بعد از مجروحیت هر گونه شغل پیشنهادی را نمی پذیرفتند، بعنوان نمونه نگارنده با جانبازانی که دارای تحصیلات بالا (فوق لیسانس) بوده و از نظر اقتصادی در حد متوسطی بوده و شغل قبل از مجروحیت هم کارمند عالی رتبه یکی از ادارات بوده، بعد از مجروحیت بنا به شدت معلولیت (یک چشم نابینا و یا دو پا و یک دست قطع) شغل انبارداری را پیشنهاد کرده بودند، که او این پیشنهاد را به عنوان یک توهین به خود می دانست، ولی چون تعداد این دسته افراد، زیاد نبودند، این فرضیه با اشتغال ارتباطی را نشان نداد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

از مجموع مطالعات انجام شده در زمینه زندگی و کار معلولین در سراسر جهان و نیز مورد بررسی‌های بعمل آمده در مورد مسایل جانبازان، معلولین انقلاب و جنگ در ایران، از جمله بررسی حاضر چنین بر می‌آید که مسایل مختلف مربوط به گروه مذکور، بویژه مسأله اشتغال و فعالیت آنان، دارای دو نمونه «توانایی و پذیرش فردی» و «تطبیق و پذیرش اجتماعی» است که بین این دو ارتباط و تأثیر متقابل نیز برقرار است. فرد معلول بایستی با واقع بینی در پذیرش وضعیت جدید و محدودیت‌های جسمی خود تلاش نموده و با بدست آوردن تصویر صحیحی از قابلیت‌ها و توانایی‌های خود، انگیزه و آمادگی لازم برای مشارکت در حیات اجتماعی را در خود بیافریند و جامعه (خانواده، مردم، مسئولین، دولت) نیز بایستی با ایجاد شرایط و امکانات لازم و سعی در رفع موانع و مشکلات موجود، زمینه پذیرش و جذب این گروه را فراهم سازد و انگیزه‌ها و تمایلات مثبت آنان را تقویت نماید تا از این طریق هم مسئولیت جمعی خود را در قبال این دسته از اعضا ادا نماید و هم از ابتلا به مشکلات و پیامدهای نامطلوب ناشی از بی‌توجهی و کم‌اهمیت تلقی کردن مسایل معلولین و جانبازان در امان بماند لذا می‌باید با شناخت تجارب داخلی و خارجی در زمینه معلولین و بویژه جانبازان، راه ورود آنان به صحنه جامعه را گشود و امکان مشارکت فعال آنان را در کلیه جنبه‌ها و زمینه‌های فعالیت اجتماعی بطور اساسی و مداوم فراهم ساخت.

جهت تحقق این هدف بر مبنای مطالعات انجام شده و یافته‌های بررسی حاضر، پیشنهاداتی به شرح زیر مطرح می‌گردد:

* لزوم توجه بیشتر و اساسی‌تر به مسایل جانبازان و سعی در رفع معضلات فردی و اجتماعی آنان و سرمایه‌گذاری مادی و غیر مادی در این زمینه به لحاظ وضعیت این گروه که از حساسیت خاصی برخوردار است. زیرا در معرض دید مردم جامعه ما و مهمتر از آن زیر ذره بین و در معرض قضاوت مردم و محافل جهانی قرار دارد و بی‌توجهی و کم‌توجهی به آنان علاوه بر لطمه زدن به اعتبار و نظام اسلامی، ممکن است در دراز مدت، پیامدها و عواقب اجتماعی، سیاسی نامطلوبی ببار آورد که از جمله آنها سوء استفاده احتمالی از این گروه بعنوان یک «گروه فشار» از سوی عناصر داخلی و خارجی بر ضد نظام اسلامی است.

* برنامه ریزی و اقدام جدی و گسترده در زمینه اشتغال جانبازان بعنوان مهمترین

عامل در ایجاد مشارکت عملی آنان در فعالیتهای اجتماعی که علاوه بر فواید اقتصادی، از نظر سیاسی و اجتماعی نیز حائز اهمیت خاصی است: زیرا این گروه حامل ارزش‌های انقلاب اسلامی و حافظ دست آوردهای فرهنگی و یا سیاسی و بمنزله نماینده دولت و نظام در سازمانها و ادارات می‌توانند بسیار مفید و مؤثر واقع شوند.

* استفاده از توان فکری و اعتقادی و سایر قابلیت‌های افراد مستعد این گروه در بالا بردن روحیه و توان دیگر جانبازان و نیز ترغیب گروه‌ها و اقشار مختلف جامعه در جهت تحقق برنامه‌ها و اهداف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی انقلاب از طریق برپایی سمینارها و مجامعی با حضور فعال جانبازان مذکور.

* لزوم گسترش و تجهیز مراکز توانبخشی حرفه‌ای و توجه به مسأله اشتغال جانبازان بعنوان مرحله نهائی جریان توانبخشی و سعی در بازگرداندن جانباز به یک زندگی عادی (امیدوار و فعال).

* لزوم توجه به آموزش مسایل اجتماعی، روانی اشتغال جانبازان بویژه در زمینه برخورد‌های طبیعی توأم با قدرشناسی به افراد (سرپرستی، همکاران، مراجعین) در محیط کار، تشویق و تقویت روحیه آنان نسبت به کار و فعالیت و همکاری افراد مذکور در شرایط مساعد برای انجام وظائف شغلی از سوی جانبازان بنحو «مؤثر و مطلوب»، لازم به ذکر است که اگر چنین آموزش‌هایی (از طرق گوناگون) به افراد شاغل در مراکز و سازمانهای مختلف داده شود و آمادگی لازم بعنوان همکار در آنها ایجاد شود، ورود جانبازان به مراکز کار با اشکالاتی مواجه می‌شود که در نهایت موجب یأس و دلسردی و تمایل آنان به ترک کار می‌گردد، کما اینکه گروهی از جانبازان مورد بررسی در این تحقیق، صریحاً اظهار کرده‌اند که از برخورد‌های نادرست و توقعات بیجا در محیط‌های کارشان ناراضی‌اند و تمایل شدیدی دارند که صرفاً در نهادهای انقلابی که بیشتر آنها را درک می‌کنند و برخورد‌های بهتری با آنان دارند مشغول کار بشوند و مسلماً این مسأله به انزوای اجتماعی و دوری جانبازان از جامعه، در سطح وسیع، و فقدان تماس با اقشار گوناگون، کمک کرده و حلقه ارتباطی آنان را تنگ خواهد کرد.

* برگزاری همه جانبه روز «جانباز» که با استفاده از وسایل ارتباط جمعی (رادیو و تلویزیون و روزنامه و مجله و...) مشکلات و تقاضاهای آنها طرح گردد و بر این مسأله تأکید شود که تنها «متخصصان» نیستند که می‌توانند مسایل آنها را حل کنند. بلکه مسأله جانبازان را باید «علنی» کرد و آنها را از انزوای اجتماعی خارج نمود تا بتوانند

دراز مدت این باور مردم را تغییر دهند که آنها شایسته «ترحم» و «تحتیر» یا «احترام کاذب» نیستند، بلکه جانبازان همانند دیگر افراد جامعه هستند با این تفاوت که مشکلات جسمی و احیاناً روحی خاصی دارند که با کمک همین مردم، ضعف هایشان جبران می شود و می توانند و باید به یک زندگی فعال و پرامید ادامه دهند.

* نشریه‌ای از سوی وزارت کار (یا سازمانها و وزارتخانه های دیگری که مستقیماً در رابطه با اشتغال جانبازان و معلولین فعالیت می کنند) برای معلولین انتشار یابد که در آن آگاهیهای لازم که مجموعه‌ای از تحقیقات و تجربیات جدید در رابطه با کار و فعالیت ویژه معلولین است درج شده باشد و آنها را هدایت کند به اینکه چگونه می توانند وضعیت جسمی، روحی خود را در محیط کار بهبود بخشند.

* ایجاد اشتغال خانگی برای دسته‌ای از جانبازان در منازل که مشکل ایاب و ذهاب از منزل تا محل کار را هم در پی نخواهد داشت و از اصطکاک ها و برخوردهای بین فرد و همکاران و مردم می کاهد. در مورد این دسته از نظر مسکن باید به آنها کمک شود تا بتوانند در طبقه همکف، خانه‌ای مطابق با وضعیت خاص خود بسازند و حتی المقدور وسایل مورد لزوم در دسترس آنها قرار گیرد تا در حین کار دچار مشکل نشوند.

* ضرورت تهیه و در اختیار گذاردن وسایل که برای آسان نمودن فعالیت‌های روزانه بخصوص در امر اشتغال کمی یا تماماً تغییر شکل یافته‌اند (مانند بزرگ کردن قطر مداد بوسیله گلوله های پلاستیکی برای افرادی که در جمع کردن انگشتان دچار ناتوانی هستند و ...)، که در مواردی از این قبیل، که شناخت آن به تحقیقات اهل فن نیازمند است، در حیطه وظایف این بررسی نمی باشد.

* پر کردن اوقات فراغت^(۱) بوسیله یادگیری مهارت ها و فنون که امکان اشتغال آنان را نیز بالا می برد.

* توجه به تهیه امکاناتی که در محیط کار مورد نیاز جانباز است.

* توجه به نصب تابلوهای مخصوص توسط شهرداری در خیابانها و سازمانها و

۱- در این رابطه می توان با شناخت دقیق فعالیت های فراغتی مورد علاقه آنان و با جهت دادن این علاقه در مسیر صحیح و مناسب بتدریج این فعالیت را از جنبه فراغتی آن بیرون آورد و بعنوان شغل جانباز در نظر گرفت. (مثلاً در معلولیت های بسیار شدید و قطع نخاع و فلجی تمام بدن از این راه می توان برای فرد کسب درآمد نمود).

ادارات که محل کار یا مراجعه آنان است و همچنین از بین بردن موانع معماری در معابر برای تسهیل در امر ایاب و ذهاب معلولین .

* تأسیس آژانس های شهری و مسافرتی خاص استفاده معلولین در امر ایاب و ذهاب و زمینه سازی برای ایجاد استقلال فردی در این امر .

* توجه به ایجاد تسهیلات قانونی ویژه کار، از قبیل حق استراحت ضمن کار، حق تقلیل ساعت کار، حق استفاده از مرخصی ویژه برای جانبازان شاغل .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی